

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р **Иванка Василева Асенова**,

преподавател в катедра Психология на Философски факултет на
Югозападен университет „Неофит Рилски“, Благоевград

на дисертационния труд на **Василики Каракепели**

на тема: „Специалното срещу включващото образование в училище:
ефекти върху личността и социалното функциониране на родителите на деца
със специални образователни потребности“,

за придобиване на образователна и научна степен „доктор“ в област на висше
образование 3. Социални, стопански и правни науки. Професионално
направление 3.2. Психология; научна специалност Педагогическа и
възрастова и психология

1. Актуалност на тематиката

През последните 1-2 десетилетия децата със специални образователни потребности са във фокуса на психологични и педагогически изследвания и на социални и образователни политики в много страни, което е израз на отчитаната в световен мащаб тенденция, на тези деца да бъдат предоставени равни възможности за развитие, образование и оптимално включване в социалния живот. В този процес активни участници са техните родители. Как обаче родителите се променят, преживявайки че детето им е различно от другите и сблъсквайки се със специфични трудности и житейски

предизвикателства в процеса на неговото отглеждане, възпитание и образование, остава недостатъчно проучен проблем. Този факт свидетелства за актуалността на темата на дисертационното изследване, проведено от Василики Каракепели, чиято основна цел е да се оценят психологичните особености на родителите на деца със СОП и тяхната зависимост от пола на родителя и вида на училището, масово или специално, в което детето се обучава.

2. Обща оценка на дисертационния труд

Дисертацията е с обем от 171 страници, обособени в увод, четири глави, библиография, съдържаща 131 заглавия на латиница, и приложения. Теоретичната част на дисертацията, представена в първа глава на ръкописа, обхваща 52 страници. Последователно, но твърде обширно с оглед на това, че обект на дисертационното изследване са не децата със СОП, а техните родители, Василики Каракепели дискутира първо концептуализирането на специалните образователни потребности, класифицирането на субектите със СОП и критериите по които то се прави, а след това и историческото развитие на схващанията за образованието на децата със СОП, като проследява тяхната еволюция от идеята за институционализацията на тези деца, издигната в рамките на медицинския модел, до съвременната идея за включващото им образование. В края на литературния обзор фокусът се измества върху родителите на децата със СОП, като в пряка връзка със собственото проучване Василики Каракепели обсъжда данните в достъпната ѝ литература относно ефекта, който появата и отглеждането на дете с дефицит в развитието оказва върху емоциите, личността и социалното функциониране на родителя.

Втората глава представя методологията на изследването и обхваща 14 страници от общия обем на дисертационния труд. Целта и произтичащите от нея четири хипотези са ясно формулирани. Две от тях се обединяват около допускането за съществуването на различия между родителите на деца със СОП и родителите на типично развиващите се деца по отношение на личността и предпочитаните копинг стратегии. В допълнение към тях са другите две хипотези за ефекта, който факторите „вид на училището (масово срещу специално), в което детето със СОП се обучава“ и „пол на родителя“ може да оказват върху личността и предпочитаните копинг стратегии на родителите на деца със СОП.

Използваният методически инструментариум е релевантен на целите и хипотезите на дисертационното изследване и включва четири въпросника, описани твърде подробно: Личностен въпросник на Eysenck, Тест за тревожност на Spielberger, тест за афилиация на Мехабриян и тест за копинг стратегии. За обработката на суровите емпирични данни са избрани адекватни статистически методи.

Обемът на изследваната извадка, чието описание е подробно и информативно, е представителен (общо 270 родители), но дисбалансиран по отношение на броя участници в експерименталната и контролна групи – експериментална група от 210 родители на деца със СОП (105 майки и 105 бащи) и контролна група от 60 родители на типично развиващи се деца (30 майки и 30 бащи).

Трета глава обхваща 54 страници от общия обем на дисертационния труд и представя резултатите от адекватно приложени статистически анализ на събраните емпирични данни. Тяхното онагледяване е направено с помощта на 40 таблици, които имат позовавания в текста. Получени са доказателства с ниво на статистическа и практическа значимост, че родителите на деца със

СОП демонстрират по-високи нива на невротизъм, психотизъм и социална желателност, на личностна и ситуативна тревожност, и по-ниски нива на екстраверсия, в сравнение с родителите на типично развиващи се деца. Те демонстрират значително по-изразена афилиативна тенденция и чувствителност към неприемане и отхвърляне в сравнение с родителите контроли. Очаквано, те демонстрират и предпочитание към копинги, различни от тези, предпочитани от контролната група родители. Не е констатиран съществен ефект на фактора „пол“ върху изследваните психологични променливи в групата на родителите на деца със СОП, но е констатиран съществен ефект на фактора „вид на училището (масово срещу специално), в което детето със СОП се обучава“. Осигуреното емпирично доказателство, че родителите, чието дете със СОП учи в масово училище са с много по-високи нива на ситуативна и личностна тревожност, в сравнение с родителите, чието дете със СОП учи в специално училище, има безспорна научна стойност и е с приносен характер.

В заключителната част на дисертационния труд Василики Каракепели прави коректен обобщен интерпретативен анализ на резултатите от изследването. Направените изводи са изцяло базирани на получените емпирични данни. Приносните достижения на дисертационния труд са адекватно и коректно представени.

Също, достойнство на представения дисертационен труд е, че е написан интелигентно и с добър стил.

3. Автореферат

Авторефератът на дисертационния труд релевантно представя неговата структура и съдържание.

4. Критични бележки и препоръки

Най-сериозната ми забележка е към недостатъчно богатия литературен обзор на резултати от предходни проучвания конкретно върху спецификата на личността и социално функциониране на родителите на деца със СОП. Изненадва липсата на цитиране на гръцки изследователи, работили по тази проблематика.

Голямата разлика в обема на изследваните извадки родители със и без дете със СОП е ограничение на изследването, което може да повлияе статистическата значимост на резултатите от междугруповите сравнения.

5. Заключение

В заключение считам, че дисертационния труд на Василики Каракепели е научно изследване, чиито резултати очертават редица теоретични и практически приноси, хвърляйки светлина върху актуална не само в Гърция, но и в световен мащаб проблематика. Това ми дава основание убедено да гласувам ЗА присъждането на ОНС „доктор“ на Василики Каракепели в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки. Професионално направление 3.2 Психология (научна специалност „Педагогическа и възрастова психология“).

22.02.2019 г.

Рецензент:

(доц. д-р Иванка Асенова)